

แนวความคิดที่ใช่ เป็นกรอบในการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์เป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาทางรัฐศาสตร์ นับแต่ระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา นักทฤษฎีทางพหุนิยม (Pluralist) เชื่อว่าการมีกลุ่มผลประโยชน์เกิดขึ้นอย่างหลากหลายในสังคมจะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเนื่องจากกลุ่มที่นำมาศึกษาในครั้งนี้จักได้ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ประเภทหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มดังกล่าวที่มีต่อการเมือง จึงมุ่งพิจารณาในกรอบของแนวความคิดเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เป็นสำคัญ โดยจะเริ่มค้นคว้าการพิจารณาความหมาย และประเภทของกลุ่มตามแนวทฤษฎีเพื่อจะช่วยให้สามารถแจ่มแจ้งลักษณะและความแตกต่างของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น

ความหมายของกลุ่มผลประโยชน์

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ในสาขาวิชารัฐศาสตร์ยุคปัจจุบัน มีรากฐานที่สำคัญมาจากวิชาการสาขาอื่น ๆ เช่น สังคมวิทยาหรือจิตวิทยาสังคม เป็นต้น โดยในสาขาวิชาเหล่านี้มักใช้คำว่า "กลุ่ม" (Group) ในความหมายกว้าง ๆ ว่า "เป็นการรวมกันของบุคคลที่มีจุดประสงค์อย่างเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม" ในสาขาวิชารัฐศาสตร์โดยตรงได้มีผู้ให้นิยามของ "กลุ่มผลประโยชน์" (Interest group) ไว้มากมาย ทั้งในความหมายกว้างและความหมายในวงแคบ

David B. Truman, The Governmental Process (New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1955), p. 37.

เดวิด ทรูแมน (David Truman) ใช้อธิบายความหมายของกลุ่ม
ผลประโยชน์ไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า เป็นกลุ่มของบุคคลที่มีทัศนคติ หรือผลประโยชน์บางอย่าง
ร่วมกันโดยมีความถี่ในการติดต่อสัมพันธ์กัน (interaction) พอสมควร

อัลมอนต์และเพาเวลล์ (Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell)
มีความเห็นว่า กลุ่มผลประโยชน์เป็นกลุ่มของบุคคลที่เกี่ยวข้องกันด้วยผลประโยชน์เฉพาะ
อย่าง โดยสมาชิกมีความตระหนักในความเกี่ยวข้องกันนี้

คาร์ทไลท์และเซนเคอร์ (Dorwin Cartwright and Alwin Zender) มี
ทัศนะในทำนองเดียวกันว่า กลุ่มผลประโยชน์เกิดขึ้นจากการมีผลประโยชน์ร่วมกัน และ
เป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชน^๒

สำหรับความหมายในวงแคบนั้น เป็นทัศนะที่มองกลุ่มผลประโยชน์ในลักษณะของ
กลุ่มอิทธิพล (Pressure Group) ซึ่งเน้นเป้าหมายในทางการเมือง เช่น

แกรแฮม วูทเทน (Graham Wootten) กล่าวว่า กลุ่มผลประโยชน์คือ
กลุ่มหรือองค์กรที่มุ่งจะเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยมีใ้ค้มุ่งหวังจะ
เข้าไปเป็นรัฐบาล^๓

เมอริส ดูเวอเจอร์ (Maurice Duverger) อธิบายเพิ่มเติมว่า กลุ่ม
ผลประโยชน์มีชื่อองค์กรทางการเมือง กิจกรรมผลักดันทางการเมือง มีชื่อกิจกรรมที่สำคัญ
ที่สุดของกลุ่มผลประโยชน์ ในขณะเดียวกัน กลุ่มหรือองค์กรใดแม้ว่าจะห่างไกลจาก
การเมือง แต่ก็สามารถทำตนเป็นกลุ่มผลประโยชน์ได้ในบางวาระและในบางกรณี^๔

^๑ Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Comparative Politics: Developmental Approach (Boston: Little Brown, 1966), pp. 75.

^๒ Dorwin Cart-Wright and Alwin Zender, (eds.) Group Dynamics (Illinois: Row and Peterson Company, 1953), p. 20.

^๓ Graham Wootten, Interest Groups (New Jersey: Prentice-Hall, 1970), pp. 1-2.

^๔ Maurice Duverger, Party Politics and Pressure Groups, pp. 101-2 อ้างใน น.ร.ว. พงษ์สวณ ชุมพล, "แนวทฤษฎีการรวมกลุ่มในสังคมไทยและกลุ่มอิทธิพล" วารสารธรรมศาสตร์ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๑๓), หน้า ๔๔-๔๕.

สำหรับในการศึกษานี้จะใช้ความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ในทัศนะกว้าง ๆ ว่าเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการมีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิก หากกลุ่มให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจ ก็อาจเรียกว่ากลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่หากมีวัตถุประสงค์นอกเหนือจากเรื่องเศรษฐกิจ โดยมุ่งหวังที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐควาย ก็จัดว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองหรือกลุ่มอิทธิพล

ประเภทของกลุ่มผลประโยชน์

อาจแบ่งประเภทของกลุ่มตามแนวสังคมวิทยาได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ กลุ่มปฐมภูมิ (Primary groups) และกลุ่มทุติยภูมิ (Secondary groups)

๑. กลุ่มปฐมภูมิ กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีลักษณะสำคัญคือ มีความสัมพันธ์ส่วนตัวใกล้ชิดมาก (face-to-relations) ความสัมพันธ์ไม่เฉพาะเจาะจงว่าจะต้องเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ครอบคลุมหลาย ๆ ด้าน มีลักษณะค่อนข้างถาวร จำนวนผู้เกี่ยวข้องมีน้อย และความสัมพันธ์เป็นไปอย่างค่อนข้างสนิทสนม กลุ่มปฐมภูมิได้แก่ กลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของสังคม คือครอบครัว กลุ่มเพื่อนเล่น กลุ่มเพื่อนบ้าน และกลุ่มเพื่อนรวมโรงเรียน หรือกลุ่มของคนที่อยู่ในชุมชนหรือเผ่าเล็ก ๆ ความสัมพันธ์จะถูกกำหนดโดยอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าผลประโยชน์พิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง

๒. กลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มประเภทนี้มีชื่อกลุ่มตามธรรมชาติ แต่เป็นกลุ่มที่คงจุกตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะบางอย่าง เป็นจรรยาของความสัมพันธ์ สมาชิกมีการติดต่อกันอย่างจำกัด และมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันเพียงบางส่วนในชีวิตในสังคม (partial association) กล่าวคือ เนื่องจากกลุ่มถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติเหมือนครอบครัว หรือเพื่อนบ้าน คนจะใช้ชีวิตเพียงบางส่วนในกิจกรรมของกลุ่มนั้น เพราะฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกก็อยู่เพียงส่วนที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์
(กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๕๑๔ - ๕๑๕.

ในระยะใดระยะหนึ่ง ไม่ได้มีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ สโมสร สมาคม อาสาสมัครและกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มอิทธิพลทางการเมือง และคน ๆ หนึ่งอาจ เป็นสมาชิกของกลุ่มหลายกลุ่มพร้อมกันได้ ปกติการศึกษาสื่อสารกันในกลุ่มทุติยภูมิมีลักษณะที่ห่าง เช่น ผ่านทางจดหมาย ชาวของสมาคม เป็นต้น นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ยังถูกกำหนดโดยกฎเกณฑ์ ข้อกีดกันทางสังคมบางอย่างด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้เขาเป็นสมาชิกกลุ่มมีฐานะตำแหน่ง สิทธิและหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้อย่างเป็นทางการ หรือ เป็นหลักปฏิบัติอย่างชัดเจน ไม่เหมือนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว กลุ่มเพื่อนบ้าน หรือ กลุ่มเพื่อนร่วมโรงเรียน ถือกันว่ากลุ่มประเภทนี้เป็นกลุ่มผลประโยชน์ตามแนวการศึกษาทางรัฐศาสตร์

ในการจำแนกประเภทของกลุ่มผลประโยชน์นั้นได้มีการจัดแบ่งไว้แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของแต่ละบุคคล เช่น ฮอบส์แบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มที่เป็นทางการ และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ รุสโซแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มที่พึงปรารถนาและกลุ่มที่ไม่พึงปรารถนา เกอ ทอกเคอวิล แบ่งกลุ่มออกเป็นสมาคมการเมืองและสมาคมสังคม ส่วนแอลเลน พอตเตอร์ (Allen Potter) แบ่งกลุ่มออกเป็น กลุ่มที่ทำเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิก (Sectional Groups) เช่นกลุ่มอาชีพ กลุ่มพ่อค้า กลุ่มกรรมกร ฯลฯ พวกหนึ่ง และกลุ่มสนับสนุนอุทกการ (Programmatic groups) ซึ่งดำเนินงานเพื่อบุคคลอื่น เช่น กลุ่มต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ กลุ่มต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรีและเด็ก ฯลฯ อีกพวกหนึ่ง

สำหรับแนวการแบ่งกลุ่มที่ได้รับความนิยมในระยะหลังนี้ได้แก่ หลักเกณฑ์ของ อัลมอนต์และเพาเวลล์ ซึ่งจำแนกประเภทกลุ่มผลประโยชน์ออกเป็น ๔ ประเภทคือ^๑

๑. กลุ่มผลประโยชน์ในสถาบัน (Institutional groups) ซึ่งจะพบได้ภายใน องค์การ เช่นพรรคการเมือง สถานีสภานิติบัญญัติ กองทัพ กระทรวงทบวงกรมและองค์การศาสนา กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มข้าราชการหรือพนักงานอาชีพซึ่งมีหน้าที่อื่น ๆ ทำนอกเหนือจากการ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๗.

ทำหน้าที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ แต่กลุ่มเหล่านี้ในบางครั้งก็อาจจะแสดงออกซึ่งความ
ต้องการ และเป็นตัวแทนของกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมก็ได้ ในประเทศกำลังพัฒนาเช่นไทย
และอินเดีย กลุ่มประเภทนี้จะมีอิทธิพลสูงมาก เพราะมีฐานขององค์การในระบบรองรับ
และเนื่องจากกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ มีจำนวนน้อยหรือไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทั้งยัง
เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปกครองเองด้วย ตลอดจนสามารถทำตัวเป็นผู้แทน
ผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้โดยมีความชอบธรรมในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่
ของรัฐ

๒. กลุ่มผลประโยชน์ที่จัดเป็นสมาคม (associational groups) เป็น
กลุ่มที่มีลักษณะสำคัญตรงที่มีโครงสร้างขององค์การ เฉพาะเพื่อการดำเนินการ เรียกร้อง
ผลประโยชน์ เช่นจัดตั้งในรูปของสหภาพแรงงาน สมาคมพ่อค้า นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม
ตลอดจนสามารถที่จัดตั้งโดยนิกายศาสนา และกลุ่มพลเรือนอื่น ๆ ในสังคม ลักษณะที่
พิเศษของสมาคมคือ สามารถทำคนเป็นตัวแทนอย่างซัดจั่งของผู้รวมกลุ่ม มีเจ้าหน้าที่
มีอาชีพทำงานเต็มเวลา และมีกฎระเบียบในการดำเนินงาน การถกเถียงปัญหา การ
วางนโยบายและเสนอขอเรียกร้อง กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้เป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับ
สูงในประเภทที่พัฒนาแล้ว และอาจเป็นแหล่งที่มาของนโยบายของรัฐบาลได้ ในหลาย
ประเทศเช่น ประเทศไทย การจัดตั้งกลุ่มในรูปสมาคม ได้รับการรับรองทางกฎหมาย
และบางสมาคมได้รับมอบหมายเป็นทางการให้คุมสมาชิก และเสนอนโยบาย ตลอดจนมี
ตัวแทนในคณะกรรมการของรัฐบาลด้วย

๓. กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปสมาคม (non-associational groups)
ซึ่งได้แก่กลุ่มเครือญาติ เชื้อชาติ ภูมิภาค กลุ่มศาสนาและกลุ่มชนชั้น ซึ่งแสดงออกซึ่ง
ผลประโยชน์อย่างไม่เป็นทางการและเป็นครั้งคราว โดยผ่านบุคคล กลุ่ม หัวหน้า
ครอบครัว หัวหน้าทางศาสนา หรือผู้นำประเภทเดียวกันนี้ ลักษณะเด่นของกลุ่มที่ไม่ได้
อยู่ในรูปสมาคมก็คือ การแสดงออกซึ่งผลประโยชน์มีลักษณะที่แฝงอยู่ในตัวและไม่เป็น
ทางการ บางครั้งเราเรียกว่า กลุ่มผลประโยชน์ดั้งเดิม (traditional groups)
กลุ่มพวกนี้ได้แก่ กลุ่มของชุมชนและศาสนา กลุ่มวรรณะในอินเดีย กลุ่มภาษา กลุ่มอุดมการณ์
ฝ่ายซ้าย หรือกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งในประเทศที่มีความหลากหลายในทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา

และการแบ่งชนชั้นวรรณะ ซึ่งในอินเดียมีอยู่มาก กลุ่มพวกนี้มีลักษณะการรับสมาชิกที่
เปิดเฉพาะสำหรับคนที่เกิดเป็นพวกเดียวกันมาแต่เดิม พื้นฐานร่วมที่มีอยู่เหล่านี้ ต่อมา
อาจใช้เป็นฐานสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มประเภทสมาคมได้ เช่นสมาคมวรรณะในอินเดีย
หรือสมาคมชาวจีนและชาวมุสลิมในประเทศไทย เป็นต้น

๘. กลุ่มรวมตัวกันชั่วคราว (anomic groups) กลุ่มประเภทนี้นับว่ามีจำนวน
มากจนเป็นลักษณะสำคัญของประเทศที่พัฒนาทั่วไป คำว่า anomic หมายถึงการ
เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน หรือ โค้ตอบทันที เมื่อมีปัญหากระทบ ก็จะสลายตัวไปอย่าง
รวดเร็ว เช่นกลุ่มเกินชววน กลุ่มก่อความไม่สงบ ส่วนมากเป็นการรวมกลุ่มของคนที่มี
ฐานะค่อมหรือค้ำค่อมทางสังคม ไม่มีองค์การของตนเองที่จะเป็นตัวแทน มักมีการใช้กำลัง
รุนแรงหรือวิธีการนอกเหนือรัฐธรรมนูญ การดำเนินงานของกลุ่มประเภทนี้มีอยู่หลายวิธี
เช่นชุมนุมเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มความมุงถนน เกินชววน นักหยุดงาน เป็นต้น พฤติกรรมของกลุ่มชน
หรือฝูงชนที่ปรากฏเป็นชาวอยู่เนื่อง ๆ นับเป็นการดำเนินงานของกลุ่มประเภทนี้ทั้งสิ้น

กลุ่มในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาจากสภาพการรวมกลุ่มในสังคมไทย กล่าวได้ว่า กลุ่มผลประโยชน์
เกิดขึ้นในหลายลักษณะ ทั้งประเภทที่เป็นกลุ่มชั่วคราว เช่นกลุ่มฝูงชนต่าง ๆ กลุ่มที่
ไม่เป็นสมาคม เช่นสมาคมศิษย์เก่า สมาคมภูมิภาคต่าง ๆ ฯลฯ กลุ่มสมาคม เช่น
สมาคมการค้า สหภาพแรงงาน กลุ่มทางการเมืองเกษตรหรือสมาคมวิชาชีพอื่น ๆ และ
กลุ่มสถาบัน เช่นกลุ่มข้าราชการ กลุ่มสมาชิกรัฐสภา เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้าของ
นักรัฐศาสตร์หลายท่านพอจะสรุปเป็นข้อสังเกตุเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ใน
ประเทศไทยได้ดังนี้

๑. กลุ่มส่วนใหญ่มักเกิดจากวัตถุประสงค์ในทางสังคมมากกว่าผลประโยชน์ทาง
เศรษฐกิจหรือทางการเมือง

ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากลักษณะนิสัยของคนไทยที่นิยมความสนุกสนานเฮฮาอยู่ตลอดเวลา
ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมืองมีเรื่องของการบินเหิงสอกแทรก

เฮอริเบิร์ต พี. ฟิลลิปส์ (Herbert P. Phillips) อธิบายว่า การที่คนไทยไม่นิยมรวมกลุ่มกันอย่างเป็นหลักฐาน เป็นเพราะคนไทยมีนิสัยชอบทำอะไรตามสบายและไม่ชอบผูกมัดตัวเองไว้กับระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ถึงขนาดที่ว่า "ทำอะไรไต่กิ่งใจคือไทยแท้" เรียกว่ามีค่านิยมแนวอิสริยยศหรือปัจเจกชนนิยม (Individualism) ควบคู่กันนี้สังคมไทยจึงขาดหน่วยย่อยในระดับท้องถิ่น ไม่มีการตั้งสมาคมถาวรของตัวเองเพื่อช่วยเหลือกันในด้านสวัสดิการต่าง ๆ (Mutual aid associations) ดังเช่นที่กระทำกันอย่างแพร่หลายในจีนและญี่ปุ่น^๒ นอกจากนี้ลักษณะความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ (Patron-client) ที่ตกทอดมาจากอดีตยังทำให้คนไทยคุ้นชินและยอมรับในสิ่งที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิม นิยมพึ่งผู้นำหรือผู้อำนาจ และคอยให้รัฐเป็นผู้ช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา เป็นผลให้ขาดความคิดริเริ่มในสิ่งใหม่ ๆ ไม่นิยมตั้งกลุ่มผลประโยชน์ของตนเองเพื่อต่อรองกับผู้อื่น หรือเพื่อคัดค้านสิ่งที่ไม่เป็นธรรม โดยเห็นว่ายังเป็นของใหม่สำหรับสังคมหรือแม้จะมีกลุ่มที่เป็นทางการอยู่บ้าง แต่จะสังเกตเห็นได้ว่ามีหลายกลุ่มที่นิยมตั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือนักการเมืองเข้ามาเป็นประธานกลุ่ม โดยหวังจะยึดเป็นที่พึ่งในอนาคตต่อไป ควบคู่กันนี้กลุ่มที่เกิดขึ้นในชนบทส่วนใหญ่จึงมักเป็นกลุ่มที่รัฐริเริ่มขึ้นโดยปราศจากเจตนารมณ์ของประชาชนอย่างแท้จริง หรือแม้ประชาชนจะมีส่วนร่วมสมัครใจอยู่บ้าง แต่ก็อาจเป็นการสมัครใจ เพราะเห็นคุณค่าของกลุ่มหรือเป็นเพราะเกรงใจหรือเห็นใจผู้ชักจูง เป็นต้น

^๑ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องลักษณะสังคมไทย, หน้า ๓๑-๓๒.

^๒ มนตรี เจนวิทย์การ, "อิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย," หน้า ๒.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^๔ แสวง รัตนมงคลมาศ, "กลุ่มอิทธิพล: กำเนิด บทบาท ผู้สร้างและทิศทางการเปลี่ยนแปลง," ในชัยอนันต์ สมุทวณิชและเศรษฐพร คุศรีพิทักษ์, บรรณาธิการ สัปดาห์การเมือง (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๒๑๖.

นับแต่ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๓ เป็นต้นมา กลุ่มในชนบท ได้รับการจัดตั้งมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งประเภทที่มีเป้าหมายทาง เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง งานวิจัยของ คร.ไพรัตน์ เกษะรินทร์ (ในปี ๒๕๑๖) แสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มเกิดขึ้นในระยนั้น มากมาย ซึ่งอาจจำแนกบางส่วนได้ดังนี้

- ก. กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นตามอาชีพ ได้แก่
๑. สหกรณ์ประเภทต่าง ๆ	อยู่ในความรับผิดชอบของ	กรมส่งเสริมสหกรณ์
๒. กลุ่มเกษตรกร	"	กรมส่งเสริมการเกษตร
๓. กลุ่มเคหะเศรษฐกิจ	"	กรมส่งเสริมการเกษตร
๔. กลุ่มเกษตรกรระดับอำเภอ	"	สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
๕. สมาคมชลประทานราษฎร	"	กรมการปกครอง
๖. กลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน	"	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
๗. สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน	"	กรมชลประทาน
๘. กลุ่มอาชีพต่าง ๆ	"	กรมการพัฒนาชุมชน
- ข. กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการปกครองและการบริหาร ได้แก่
๑. คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน	อยู่ในความรับผิดชอบของ	กรมการพัฒนาชุมชน
๒. คณะกรรมการพัฒนาตำบล	"	กรมการพัฒนาชุมชน
๓. สภาตำบล	"	กรมการปกครอง
- ค. กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นตามเพศและวัย ได้แก่
๑. กลุ่มเยาวชน	อยู่ในความรับผิดชอบของ	กรมการพัฒนาชุมชน
๒. กลุ่มยุวเกษตรกร	"	กรมส่งเสริมการเกษตร
๓. กลุ่มสตรี	"	กรมการพัฒนาชุมชน
- ง. กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริการสังคม ได้แก่
๑. คณะกรรมการพัฒนาอนามัยหมู่บ้าน	ในความรับผิดชอบของ	กรมอนามัย

*ไพรัตน์ เกษะรินทร์, ทัศนศึกษาและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร : วิชาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๓๕๖ - ๓๕๘.

๒. คณะกรรมการพัฒนาการศึกษา ในความรับผิดชอบของ กรมการปกครอง
๓. คณะกรรมการวัด " กรมการศาสนา

เป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวเลขของกลุ่มเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันคาดว่าจะมีจำนวนเป็นพันเป็นหมื่นกลุ่มขึ้นไป

๓. กลุ่มในสังคมไทยยังขาดลักษณะของการ เป็นกลุ่มอิทธิพล

หากยึดถือคำนิยามความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ตามทัศนะของนักวิชาการในยุโรปและอเมริกาที่ว่า "กลุ่มผลประโยชน์จะต้องประกอบด้วยกิจกรรมมุ่งหมายในการโน้มน้าวให้นโยบายสาธารณะบางส่วนคล้อยตามหรืออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มของตน" เป็นเกณฑ์แล้ว กล่าวได้ว่าเมืองไทยมีกลุ่มผลประโยชน์น้อยมาก เพราะกลุ่มหรือสมาคมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นมิได้มีเป้าหมายในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด

เวนเดลล์ บลันชาร์ด (Wendell Blanchard) ให้ทัศนะว่า สมาคมหรือกลุ่มเอกชนในประเทศไทยยังไม่มีอิทธิพลหรือพลังมากพอที่จะโน้มน้าวรัฐบาลให้ปฏิบัติตามได้^๒ ทั้งนี้เพราะรัฐยังไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองเท่าที่ควร โดยรัฐมีเจตนาที่จะควบคุมการเกิดและการดำเนินการของกลุ่มผลประโยชน์อย่างใกล้ชิด จะเห็นได้ว่า กฎหมายเกี่ยวกับกลุ่มหรือสมาคมที่บัญญัติขึ้นในระยะหลังไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสมาคมการค้า สมาคมนายจ้างและลูกจ้าง กลุ่มเกษตรกรหรือสมาคมอื่น ๆ มักจะจำกัดบทบาททางการเมืองไว้ เช่น ในพระราชบัญญัติสมาคมการค้าปี ๒๕๐๔ ระบุว่าห้ามสมาคมการค้าดำเนินการทางการเมือง^๓ เป็นต้น การที่รัฐยอมให้มีกลุ่มบางประเภทเกิดขึ้นหรือแม้กระทั่งเข้าดำเนินการจัดตั้งด้วยตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็พยายามจำกัดกลุ่มที่มีเป้าหมายเกี่ยวข้องกับทางการเมืองให้น้อยลง เช่นนี้เป็นลักษณะของสังคมแบบที่ Juan Linz เรียกว่า Limited pluralism

^๑บรรพต วีระสัยและสุขุม นวลสกุล, รัฐศาสตร์ทั่วไป, หน้า ๓๖๒.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๗.

^๓มนตรี เจนวิทย์การ, "กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทย", วารสารธรรมศาสตร์ ๓ (กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

หน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ในระบบการเมือง

ในการวิเคราะห์ระบบการเมืองตามแนวโครงสร้างหน้าที่นั้นถือว่า สมรรถนะในการทำหน้าที่ของโครงสร้างทางการเมืองแต่ละส่วนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ระบบการเมืองสามารถดำรงอยู่ได้ อัลมอนด์และโคลแมน (Almond and Coleman) ได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญที่มีผลต่อการรักษาระบบการเมืองไว้หลายประการได้แก่ การแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ (Interest articulation) การรวบรวมผลประโยชน์ (Interest aggregation) การติดต่อสื่อสารทางการเมือง (Political communication) และการอบรมกล่อมเกลாதองการเมือง (Political socialization) ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้จะกระทำผ่านสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ

กลุ่มผลประโยชน์จึงถือว่าเป็นโครงสร้างหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ของประชาชนและอาจทำหน้าที่อื่น ๆ ในเวลาเดียวกันด้วย การทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มผลประโยชน์จึงนับเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีผลต่อความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย ในประเทศที่กำลังพัฒนานั้น เนื่องจากสภาพของการรวมกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์มีลักษณะแตกต่างไปจากสังคมที่พัฒนาแล้ว กล่าวคือกลุ่มส่วนใหญ่มีได้ตั้งขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกอย่างจริงจัง และในหลายกรณีกลับมีลักษณะเป็นกลไกเพื่อการดำเนินนโยบายของรัฐมากกว่าจะเป็นองค์กรเพื่อการต่อรองผลประโยชน์ในสังคม ดังนั้นฐานความสำคัญของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีต่อระบบการเมืองจึงมิได้เป็นไปในแง่ที่ก่อให้เกิดคุลยอำนาจทางการเมืองตามทฤษฎีพหุนิยมแต่อย่างใด^๒ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในเชิงจิตวิทยาและสังคมวิทยาการเมืองซึ่งเน้นในเรื่องกระบวนการภายในกลุ่มแล้วจะพบว่า กลุ่มผลประโยชน์มีบทบาทหน้าที่บางอย่างที่ส่ง

Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture
(Princeton: Princeton University Press, 1963), pp. 166-168.

^๒ไมตรี อินทุสุต. "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศ ๑๓ (มิถุนายน ๒๕๒๑), หน้า ๔๓-๕๕.

ผลโดยทางอ้อมของระบบการเมือง ไค่แก่ หน้าที่ในด้านการอบรมกล่อมเกลாத่างการ เมือง
แก่ประชาชนซึ่งถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไค่
อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มผลประโยชน์กับการอบรมกล่อมเกลาท่างการ เมือง

ก่อนที่จะทราบถึงบทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ในเรื่องนี้ ใคร่ทำความเข้าใจ
เกี่ยวกับความหมายและวิธีการของการอบรมกล่อมเกลาท่างการ เมือง ไว้พอเป็นสังเขปดังนี้

อัลมอนต์และเพาเวลล์ (Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell) ได้ให้
ความหมายของการอบรมกล่อมเกลาท่างการ เมือง (Political socialization) ว่าหมายถึง
กระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน^๒ เป็นกระบวนการของการ
ก่อตัวหรือส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นใหม่ ในการวิเคราะห์

สรุปจากงานเขียนของนักจิตวิทยาบางท่าน เช่น เรื่อง Political
Socialization ของ Dawson and Prewitt เป็นต้น

^๒ อัลมอนต์และเพาเวลล์ อธิบายความหมายของคำว่า วัฒนธรรมทางการเมือง
ว่า หมายถึงแบบแผนของทัศนคติ หรือความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลในฐานะ
ที่เป็นสมาชิกของระบบการเมือง ซึ่งประกอบด้วย

๑. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทางการเมือง (Cognitive orientations)
๒. ความรู้สึกที่มีต่อองค์การทางการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง
(Affective orientations) เช่น ความรู้สึกผูกพัน ยอมรับหรือไม่ยอมรับ เป็นต้น
๓. ความคิดเห็นหรือการประเมินค่าเกี่ยวกับกิจกรรมและปรากฏการณ์ทาง
การเมือง (Evaluative orientations)

Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Comparative Politics:

ระบบการ เมืองแบบโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functional approach) นั้น อัลมอนต์ได้จัดการอธิบายกลไกทางการเมืองเป็นหน้าที่ (Function) หนึ่ง ของระบบการ เมือง โดยตั้งสมมติฐานว่า ในทุกระบบการ เมืองจะต้องมีการสืบทอด วัฒนธรรมและโครงสร้างของระบบ ตลอดเวลาและจะสามารถทำเช่นนั้นได้โดยผ่าน กระบวนการอธิบายกลไกทางการเมือง^๑

มิเชลรัชและฟิลลิปแอททอฟ (Michael Rush & Phillip Atthoff) มีความเห็นว่า การอธิบายกลไกทางการเมืองหมายถึงกระบวนการที่ปัจเจกบุคคล รู้จักว่า ตนอยู่ในระบบการ เมืองและทำให้เกิดการรับรู้ (perception) หรือมี ปฏิกริยา (reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้เกิดจากสภาพ แวดล้อมทาง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้น เป็นสมาชิกอยู่ และยังเกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นด้วย^๒

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ไว้อีกมาก เช่น เดวิด อีสตันและแจค เคนนิส (David Easton & Jack Dennis) กล่าวว่า การอธิบายกลไกทางการเมือง เป็นวิธีการที่สังคมจะส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง (Political orientation) ต่าง ๆ อันได้แก่ความรู้ ทศนคติหรือบรรทัดฐานและค่านิยมจาก คนรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีการถ่ายทอดดังกล่าวแล้ว คนที่เกิดใหม่ก็จะต้องแสวงหา แบบแผนความโน้มเอียงทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การอธิบายกลไกทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ระบบการ เมืองนั้น สามารถคงอยู่ได้^๓

Gabriel A. Almond., "A Functional Approach to Comparative Politics" in Gabriel A. Almond and James S. Coleman (eds.) The Politics of the Developing Areas (Princeton: Princeton University Press, 1960), pp. 26-33.

^๒ Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology (London: Western Printing Service Press, 1971), p. 16.

^๓ David Easton and Jack Dennis, Children in the Political System (New York: McGraw Hill, 1969), p. 7.

เกี่ยวกับลักษณะการ เรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลตามกระบวนการอบรม
 กล่อมเกลาทางการเมืองนี้ คอว์สันและพรีวิทท์ ได้จำแนกไว้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

๑. การเรียนรู้โดยตรง หมายถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการสอน
 (Direct learning) หรือจากการปลูกฝังลัทธิ (Indoctrination) โดยมีกา
 วางแผน มีหลักสูตรและมีกำหนดระยะเวลาการเรียนการสอนแน่นอน

๒. การเรียนรู้โดยทางอ้อม (Indirect learning) เป็นการเรียนรู้ที่
 เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ เช่น ได้ความรู้จากการพูดคุยกับคนในครอบครัว สนทนากับเพื่อน
 หรือจากการสมาคมในกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งไม่มีการวางแผนหรือกำหนดวิธีการสอนเป็นทางการ

สำหรับตัวการ (Agents) หรือสื่อกลางที่ทำหน้าที่ในการอบรมกล่อมเกลา
 ทางการเมืองนั้น คอว์สันและพรีวิทท์ ได้แบ่งไว้เป็น ๒ ประเภท คือ^๒ ประเภทแรก
 เป็นตัวการที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะด้วยวัตถุประสงค์ที่จะใช้เพื่อถ่ายทอดทัศนคติหรือค่านิยม
 ทางการเมืองสร้างความสำนึกทางการเมืองหรือเพื่อจรรยาบรรณทางการเมือง ตัวการ
 ประเภทนี้ ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มการเมืองต่าง ๆ เช่น กลุ่มเยาวชนทางการเมือง
 องค์การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น ส่วนอีกประการหนึ่ง มิได้เป็นตัวการทางการเมืองโดยตรง
 (Non-political Agents) แต่จะทำการถ่ายทอดบรรทัดฐานทางการเมือง
 (Political norms) ไปในขณะที่กำลังทำหน้าที่ทางสังคมของตน ตัวการเหล่านี้
 ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน (Peer groups) กลุ่มอาชีพ (Occupational
 Groups) กลุ่มศาสนาและกลุ่มทางสังคม เป็นต้น สำหรับกลุ่มผลประโยชน์นั้นมีความหมาย
 ครอบคลุมกลุ่มใน ๓ ประเภทนี้

โดยสรุปแล้ว กล่าวได้ว่า การอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการ
 ที่สังคมให้การปลูกฝังและถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแก่บุคคลโดยผ่านองค์กรต่าง ๆ
 ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งที่เป็นองค์กรทางการเมืองและองค์กรที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่ผล
 จากการปฏิบัติในองค์กรก็กล่าวอาจมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เป็นสมาชิกในองค์กร
 นั้นก็ได้

Dawson and Prewitt, Political Socialization (Boston:
 Little Brown, 1969), p. 63

^๒

Ibid., pp. 99-102.

บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ในการอบรมกล่อมเกลாத่างการเมือง

ตามแนวความคิดทางค่านิยมพหุนิยม (Pluralism) เชื่อว่าประชาธิปไตยจะมีขึ้นและมั่นคงอยู่ได้ด้วยการมีกลุ่ม สมาคม สันนิบาตหรือองค์การ ฯลฯ เกิดขึ้นหลากหลายภายในรัฐ การที่สังคมมีกลุ่มหรือองค์การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าเป็นสมาชิกได้อย่างกว้างขวางมากมายเช่นนี้จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเป็นประชาธิปไตยในสังคมนั้น ๆ ด้วย แม้ว่า การสังกัดกลุ่มส่วนใหญ่จะมีได้เกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยตรงในแง่ที่ว่ามิได้เป็นความพยายามที่จะเข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล แควิลเลียม คอร์นไฮเซอร์ (William Kornhauser) ได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่ม (ทุติยภูมิ) ที่มีขนาดใหญ่กว่ากลุ่มครอบครัวหรือเพื่อนฝูงจะช่วยให้บุคคลธรรมดาสามารถเข้าใกล้ชิดกับรัฐเพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนในอำนาจได้^๒

นักทฤษฎีทางพหุนิยมส่วนใหญ่ยอมรับว่า การมีกลุ่มต่าง ๆ หลากหลายในสังคมจะทำให้สมาชิกมีโอกาสดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตยหลายประการ เช่นมีเสรีภาพในการเข้าเป็นสมาชิกหรือลาออกจากกลุ่ม การเป็นสมาชิกหรือเป็นกรรมการบริหารก็เป็นโอกาสในการเรียนรู้เรื่องการจัดกาและการดำเนินงานร่วมกับผู้อื่น โดยต้องฝึกหัดควบคุมจิตใจตนเองให้ยอมรับเสียงข้างมากให้ทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน เป็น การลดความรู้สึกที่เป็นปฏิกษณ์ของผู้ที่มีความเห็นขัดแย้ง และรู้จักถดถอยโดยสันติวิธีเมื่อเกิดการขัดแย้ง เหล่านี้นับว่าเป็นโอกาสให้มีการเรียนรู้ทางการเมืองในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง^๓

^๒Gabriel A. Almond and Sidney verba, The Civic Culture (Boston: Little, Brown & Company, 1969) อ้างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย (กรุงเทพฯ : เจาะระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๒.

^๓William Kornhauser, The Politics of Mass Society (New York: Free Press, Macmillan, 1959), p. 41.

^๓กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า ๑๓-๑๖, ๔๑-๔๒.

จากการศึกษาของ อัลมอนต์และ เวอร์บา เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนใน ๕ ประเทศพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับความรูสึก มีความสามารถทางการเมือง (Political competence) ซึ่งเป็นปัจจัยด้านจิตวิทยาที่สำคัญที่จะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล กลุ่มจึง เป็นสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบุคคลธรรมดากับรัฐ บุคคลจะรู้สึกว่าเขาสามารถ เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความหมายได้โดยผ่านกลุ่มที่เขาสังกัดอยู่ ซึ่งจะช่วยให้เขาพ้นจากสภาพของการ เป็นบุคคลที่คับแคบหรือไม่รับรู้ถึง เรื่องทางการเมืองหรืออยู่ไกลเกินไป และเป็นฝ่ายที่ถูกระดมพลังจากรัฐบาลแต่ฝ่ายเดียว

อย่างไรก็ตาม มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่าการที่กลุ่มหรือองค์การต่าง ๆ มีลักษณะของกิจกรรมหรือจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไปนั้น จะมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองแตกต่างกันไปหรือไม่จากข้อมูลการสำรวจใน ๕ ประเทศของอัลมอนต์และเวอร์บาก็กล่าวพบว่า บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเมืองจะมีความรูสึกมีความสามารถสูงกว่าผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ในขณะที่เดียวกันผู้ที่เป็นสมาชิก ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองนี้ ก็ยังมีความรูสึกมีความสามารถทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ เลย^๒

ตามทัศนะของนักจิตวิทยา การรวมกลุ่มนอกจากจะช่วยในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลแล้ว ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกภายในกลุ่มด้วย

จากการศึกษาของคอลลินและ เกทส์โกว์ (Collins & Guetzkow,) พบว่า เมื่อบุคคลรวมกันเป็นกลุ่ม สถานการณ์กลุ่ม (Group situation) จะช่วยให้สมาชิกสามารถเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น และเป็นอิสระสมพฤติกรรมของการดำรงชีวิต

Almond and Verba, The Civic Culture, p. 167.

^๒ Ibid., p. 167.

ทั้งยังมีพลัง (Group dynamic) ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของสมาชิกภายใน

ฮาร์ลีย์ เทรคเกอร์ (Harleigh B. Trecker) ได้รวบรวมประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับจากสถานการณ์ของกลุ่มไว้หลายประการคือ^๒

๑. เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้พัฒนาทักษะการทำงาน เข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม สถานการณ์ภายในกลุ่มจะช่วยให้บุคคลค้นพบความเข้มแข็ง รับผิดชอบของตนเอง มองเห็นความก้าวหน้า การถดถอยและสามารถประเมินผลได้ว่าสิ่งไหนเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพ หรือไร้ประสิทธิภาพ
๒. ช่วยให้ผู้กลุ่มมีการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ และเพิ่มอัตราการเรียนรู้ให้สูงขึ้นจากการมีส่วนร่วมในระดับกลุ่ม
๓. กลุ่มมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบของทัศนคติและบรรทัดฐานของการแสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ
๔. ประสบการณ์ในกลุ่ม เป็นสิ่งที่ช่วยในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมระดับความมุ่งหวังและความพยายามของบุคคล
๕. ประสบการณ์ในกลุ่ม ช่วยเปลี่ยนนิสัยในการทำงาน การใช้ชีวิตของบุคคล
๖. ประสบการณ์ในกลุ่ม มีอำนาจและอิทธิพลต่อการรับรู้ในตัวเองและบทบาทในสังคมของบุคคล
๗. กลุ่มจะให้ความช่วยเหลือในทางจิตวิทยแก่บุคคลและช่วยให้เขารู้จักการแสดงออก
๘. กลุ่มมักจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกของบุคคลเมื่อเขาอยู่ในสถานการณ์ที่เสนอให้ทางเลือก

---

^๑ Paul Glasser, Rosemarry Sarri and Robert Vinter, Eds., Individual Change Through Small Groups (New York: Free Press, 1974), p. 348.

^๒ Harleigh B. Trecker, Social Group Work: Principles and Practices (New York: Association Press, 1975), pp. 54-55.

- ๕. กลุ่มมีผลต่อความกระตือรือร้นและความสม่ำเสมอในการทำงานของบุคคล
- ๑๐. ความรู้สึกมั่นคงที่ได้รับจากกลุ่ม จะมีผลต่อความรู้สึกกลัว ความคับข้องใจ และการขบถของคนๆ หนึ่ง กล่าวคือ ถ้าบุคคลยังมีความรู้สึกผูกพันหรือมั่นคงกับกลุ่มมาก ก็จะทำให้ความกลัว ความคับข้องใจและการขบถของคนๆ หนึ่งลดลงมากเช่นกัน
- ๑๑. กลุ่มจะเป็นตัวกำหนดการใช้อำนาจและขอบเขตความต้องการของบุคคล

ในเรื่องเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มนี้ เฮอริท เคลมาน (Herbert C. Kelman) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงลักษณะการยอมรับอิทธิพลของกลุ่มว่าเกิดขึ้นใน ๓ ลักษณะ คือ

- ๑. การยอมตาม (Compliance) ลักษณะที่เรียกว่าเป็นการยอมตาม จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับอิทธิพลด้วยเหตุที่ว่า เขาหวังที่จะประสบความสำเร็จใน ปฏิบัติงานที่น่าพอใจจากบุคคลอื่นหรือกลุ่ม นั้นหมายความว่า บุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มผู้นั้น ยอมรับอิทธิพลของกลุ่มหรือยอมตามกลุ่มเมื่อเขาเห็นว่าคนอื่น ๆ ในกลุ่มนั้นจะปฏิบัติต่อเขา เป็นที่น่าพอใจ
- ๒. ลักษณะ identification เกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น ยอมรับอิทธิพลของกลุ่มด้วยเหตุที่ว่าเขาต้องการจะสร้างหรือคงไว้ ซึ่งสัมพันธ์ภาพระหว่าง บุคคลในกลุ่ม ความหมายของ identification อย่างใกล้ชิดที่สุด คือการเลียนแบบ (imitation) นั้นเอง แต่เป็นการเลียนแบบในลักษณะซับซ้อน คือไม่ได้เป็นการทำ อย่างที่คนอื่นเขาทำ แต่เป็นการทำอย่างที่คุณอื่นเขายอมรับหรืออย่างน้อยที่สุดทำให้ในใจของ คนนั้นรู้สึกว่าคุณคล้ายกับบุคคลอื่นในกลุ่ม ดังนั้น การรับอิทธิพลในแง่นี้จึง เป็นไปในทำนองที่ว่า คนเอง เป็นศูนย์กลางที่จะสร้างความพอใจขึ้นมาโดยวิธีการที่จะทำให้ตนเอง เหมือนหรือคล้าย ๆ กับบุคคลอื่นในกลุ่มนั้น

Herbert C. Kelman, "Compliance, Identification, and Internalization: Three Process of Attitude." The Journal of Conflict Resolution Vol. 2, 1958. อ้างในวิชิตย์ จานงค์, พฤติกรรมองค์กร (กรุงเทพฯ : พีระพริษา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

๓. กระบวนการ internalization ลักษณะนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกยอมรับอิทธิพลของกลุ่มควย เหตุที่รู้สึกว่าการปฏิบัติหรือมีความคิดเช่นนี้จะได้รับเกียรติหรือการยกย่องอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาจึงแสดงออกตามพฤติกรรมของกลุ่ม

สุภชัย มนัสไพบุลย์ ไขชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีต่อระบบการเมือง โดยกล่าวถึงการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ว่าจะ เป็นคุณลักษณะที่เชื่ออำนาจต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยหลายประการ เพราะการที่ประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในวิถีทางของระบอบประชาธิปไตยได้นั้น จะต้องมีการปฏิบัติ มีการฝึกหัดจากสิ่งที่ใกล้ตัวที่สุด โดยต้องสร้างความเข้าใจเสียก่อนจากประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้านของเขา ก่อนที่จะสร้างความรู้สึกรับผิดชอบที่ใกล้ตัวออกไป และเนื่องจากวิธีการสหกรณ์สอนให้คนรู้จักรับผิดชอบร่วมกัน รู้จักการใช้สิทธิร่วมกันในที่สาธารณะ ให้มีการเลือกตั้งตัวแทนเขาไปดำเนินการบริหาร ตลอดจนทำให้อำนาจหรือประโยชน์อันจะใคร่ร่วมกัน จึงนับเป็นการวางรากฐานที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

จากสภาพการณ์ต่าง ๆ ข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์ นอกจากจะช่วยให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตยภายในกลุ่มแล้ว สถานการณ์ของกลุ่มหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง ยังมีส่วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติและพฤติกรรมในแนวทางที่เชื่ออำนาจต่อระบอบประชาธิปไตยในเวลาเดียวกันควย

เพื่อทราบถึงสาระสำคัญของทัศนคติที่เชื่ออำนาจต่อระบอบประชาธิปไตยดังกล่าว ข้างต้น ใคร่ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองไว้เพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ต่อการตรวจสอบสมมติฐานอย่างเป็นระบบต่อไป

สุภชัย มนัสไพบุลย์. รวมบทความและทัศนะบางประการเกี่ยวกับงานสหกรณ์
(กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๓๙-๕๐

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

มีการศึกษาหลายผลงานที่กล่าวถึง คุณลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเอาไว้ ได้แก่ งานเขียนของ ลิปเซท (Seymour M. Lipset) ซึ่งสรุปถึงรูปแบบหลักของค่านิยมที่สนับสนุนคความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตยไว้บางประการ เช่น การยึดหลักความสามารถของบุคคลมากกว่าเรื่องชาติกำเนิด หรือ การให้ความเสมอภาคโดยไม่เลือกเพศพันธุ์ (equalitarianism) เป็นต้น^๑

สำหรับโรเบิร์ต คาล (Robert Dahl) มีความเห็นว่า ทัศนคติที่จะส่งเสริมต่อการดำเนินงานของรัฐบาลโดยประชาชนได้แก่ การมีศรัทธาเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ การเน้นอิสระเสรีของปัจเจกชน การไม่เชื่อหรือไว้วางใจอำนาจเด็ดขาด การไม่ชอบทำตามคำบงการของผู้อื่นโดยไม่คิดไตร่ตรองหาเหตุผลด้วยตนเอง ความมีใจกว้างพร้อมที่จะรับความแตกต่างในทางความคิดเห็น ตลอดจนความแตกต่างด้านอื่น ๆ ด้วย เช่นวัย เพศ เชื้อชาติ ศาสนา อุดมการณ์หรือความชอบส่วนบุคคล ฯลฯ และความเต็มใจที่จะยอมประนีประนอมหรือรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่^๒

นอกจากนี้เดเนียล วิท (Daniel Wit) ยังได้วางกรอบของทัศนคติที่จะช่วยจรรโลงระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเอาไว้ ๔ ประการคือ^๓

๑. การมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยมีพื้นฐานความเชื่อว่า มนุษย์สามารถเอาชนะสิ่งแวดล้อมได้ และเอาชนะความบกพร่องของตนเองได้
๒. มีทัศนคติที่ว่า รัฐบาลเป็นเครื่องมือของสังคม ซึ่งสามารถสนองความต้องการของแต่ละคนได้ ในขณะที่เดียวกันก็มองว่าการเมืองเป็นสิ่งจำเป็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชน มิใช่เป็นเรื่องสลปรกคังที่หลายคนคิด

^๑ Seymour M. Lipset, the First New Nation (New York: Basic Books, 1963).

^๒ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (New Jersey: Prentice-Hall, 1963), p. 91-92.

^๓ Daniel Wit, Comparative Political Institutes (New York: Holt, 1953), pp. 112-121.

๓. มีความเชื่อว่า ลิขสิทธิ์ภาพเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ติดมาพร้อม ๆ กับการเป็นมนุษย์ ความคิดเห็นของแต่ละบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

๔. มีทัศนคติที่ว่า ประชาชนสามารถล้มล้างรัฐบาลได้ ถ้ารัฐบาลกระทำตนเป็นนายประชาชนหรือไม่ทำตามความประสงค์ของมวลชน

จากผลงานการศึกษาต่าง ๆ จึงพอจะสรุปเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยดังต่อไปนี้

๑. ความศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตย
๒. การยึดมั่นในคุณค่าและความเสมอภาคของบุคคล
๓. ความสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
๔. การยึดถือกติกาของระบอบประชาธิปไตย
๕. การมองโลกในแง่ดีและไว้วางใจผู้อื่น
๖. การเคารพในเสรีภาพของบุคคล
๗. ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง
๘. การยึดถือวิถีการประนีประนอม
๙. ความเชื่อมั่นในสถาบันทางการเมือง
๑๐. ความเชื่อมั่นในตนเอง

โดยสรุปแล้วในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีต่อการเมืองครั้งนี้ มุ่งที่จะวิเคราะห์กลุ่มออมทรัพย์ในฐานะที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ประเภทหนึ่ง โดยได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์มาใช้ เป็นกรอบในการพิจารณาเพื่อช่วยให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีต่อระบบการเมืองได้เด่นชัดยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบข้อเท็จจริงในเชิงประจักษ์ต่อไป